

En bit av Sverige vid Bosporen – generalkonsulatet i Istanbul

ELISABET LORENZ-WERNER, *Informatör/skribent*, SFV

Som svarta svärmar stört dyker svalorna i luften ovanför oss vid Gyllene hornet där Bosporen möter Marmarasjön. Kulturvärden besöker staden där öst möter väst. Det är i år 250 år sedan svenska staten köpte en tomt här. När det svenska sändebudet Gustaf Celsing pungade ut med de 22 000 piastrarna var året 1757. Det var 32 år före franska revolutionen och 19 år före Amerikas självständighetsförklaring. Inte för inte kallas Sverige Turkiets äldsta vän.

EFTER ATT TAXIN i alldeles för många kilometer i timmen passerat Marmarasjön och Bosporens vatten och snirklat sig upp till det gamla kulturcentrat Beyoglu släpps besökare till det svenska generalkonsulatet av mitt på den myllrande affärs- och shoppinggatan Istiklal Caddesi. En pampig järngrind med det svenska generalkonsulatets emblem försäkrar besökaren om att man kommit rätt. Vakten öppnar grinden och inne på gården sänker sig genast lugnet. I generalkonsulatets trädgård leker några magra katter i gräset och en sköldpadda kryper långsamt framåt. Ett högljutt fågelliv pågår någonstans därinne i det gröna. Palatset tronar mitt på tomten och på baksidan ligger byggnaden som rymmer Svenska forskningsinstitutet.

– Det här är en känd byggnad i Istanbul, berättar generalkonsul Ingmar Karlsson. Det gör att vi kanske har enklare än många andra utländska institutioner att få hit besökare till våra mottagningar. Många människor är nyfikna på huset och Istiklal Caddesi var också den centrala gatan i det gamla Konstantinopel.

– Det är också en utmärkt byggnad för utåtriktade aktiviteter, menar Ingmar Karlsson. När andra liknande byggnader upplevs för stora och kala upplever många

att vårt generalkonsulat är en varm och välkomnande plats. Det är trångt i kon-torsdelen, men representationsutrym-mena fungerar utmärkt.

UTSIKT ÖVER 'STÄDERNAS STAD'

Sedan 1735 har Sverige haft en permanent beskickning i Istanbul (staden hette Konstantinopel fram till 1920-talet). Innan dess hade Karl XII styrt Sverige från Turkiet 1709–14 och på så vis intensifierat de svensk-turkiska diplomatiska förbindelser som påbörjats på 1600-talet. År 1709 hyrde den svenska delegationen i Konstantinopel ett hus i Pera (i dag heter stadsdelen Beyoglu) och ett residens på den asiatiska sidan av Bosporen. I många år diskuterade man ett eventuellt köp av tomt och palatsbygge innan rätt tillfälle dök upp på den europeiska sidan.

22 000 piastrar var den summa som det svenska sändebudet Gustaf Celsing 1757 betalade för en tomt med vacker utsikt över 'städernas stad' och Gyllene hornet. För sina svenska uppdragsgivare beskrev han belåtet tomten som «en av de bästa i Pera». Renovering och reparationer i det dåvarande huset som troligen byggts 1704 kostade ytterligare 4 600 piastrar. Merparten av köpesumman kom från insamlingar i svenska och några finska kyrkor ämnade

till «en evangelisk kyrka i Konstantinopel och de evangeliska slavarnas utlösen ur turkisk fångenskap». Celsing såg därför till att snabbt bereda plats för ett litet kapell på tomten. Kapellet förstördes i en brand och ett nytt träkapell byggdes 1858. I dag används det av en finsk protestantisk församling i Istanbul.

Mellan de så kallade kioskerna som låg mot gatan och hyrdes ut som affärsbodrar (bazarer) och palatset låg trädgården som då var inspirerad av franska barockträdgårdar. Smärre bränder skadade palatset vid flera tillfällen ända fram till den ödesdigra branden på långfredagen 1818 då det brann ned till grunden. Ambassadören och hans familj fick ta sin tillflykt till kioskerna. Denna akuta lösning varade sedan i 50 år trots flera ambassadörers klagomål om dåliga boendeförhållanden. Kioskerna ut mot gatan fanns kvar ända fram till 1963.

ETT ISBERG FRÅN NORDEN

Efter många ambassadörers försök att få till stånd ett nybygge var det till slut den norske ambassadören för Sverige-Norge, Oluf Stenersen, som beställde ett nytt palats av den österrikiske arkitekten Domenico Pulgher, utbildad i Venedig. Palatset (som till viss del står på den gamla grun-

T.v. Generalkonsulatet, med sin fasad i stram senrenässans, är ritat av arkitekten Domenico Pulgher och stod färdigt 1870.

Från generalkonsulatet vid den myllrande affärsgatan Istiklal Caddesi blickar man ut över stadsdelen Beyoglu och Bosporen.

Ett hundratal besökare passerar varje dag genom grinden in till konsulatet för att söka visum eller utträta andra ärenden.

T.h. Från den ljusa entrén med sitt marmorgolv leder en trappa upp mot representationssalarna. Medaljongerna på väggen är utförda av J. T. Sergel och avbildar kända svenskar från Sergels tid.

den från 1704) med sin fasad i italiensk senrenässansstil ansågs vara stramt i jämförelse med andra utländska ambassader i Konstantinopel. Det lär ha kallats ett isberg från Norden. Den tidigare byggnaden på tomten hade varit en blandning av muslimsk traditionell stil och europeisk rokoko så skillnaden var markant. Den nuvarande byggnaden, som i Istanbul är känd som Palais de Suède, stod klar hösten 1870 och invigdes av Stenersens efterträdare ambassadören Selim Ehrenhoff.

När Ankara blev Turkiets huvudstad på 1920-talet flyttade de utländska ambassaderna från Istanbul till Ankara och de gamla, vackra beskickningarna blev i stället generalkonsulat. Att generalkonsulatet liksom Svenska Forskningsinstitutet är välbesökta platser märktes inte minst för några år sedan då det blev tal om nedläggning och kraftiga protester uttalades från många håll.

Full aktivitet råder i dag på entréplanet

där den konsulära och administrativa personalen arbetar. Personalen består av 4–5 personer utsända från Sverige och 6–7 personer som bor i Istanbul. Sedan 2001 finns det också en särskild sektion för turkiskt-svenskt samarbete med uppgift att främja Turkiets närmande till EU men också att stärka svenska akademiska och kulturella kontakter med Sydösteuropa, Kaukasus, Centralasien och östra medelhavsområdet i syfte att bidra till ömsesidigt ökad förståelse.

Ett hundratal besökare om dagen kommer till generalkonsulatet för att söka visum, och köerna är ofta långa utanför grinden på Istiklal Caddesi. Den ståtliga porten är inte Pulghers verk utan ett tillägg gjort av dåvarande ambassadören Selim Ehrenhoff. Ehrenhoff ville ha en medeltida inramning till ingången för att den markant skulle skilja sig från de omgivande kommersiella kioskerna. Konsulatet har också mottagningar och andra

representativa kontakter med svenska företag i Turkiet, föreläsningar, besök på sjukhus och fängelser liksom uppdraget att ta hand om svenska turister i knipa på badorter eller andra platser i Turkiet.

LÖWENHIELMSKA SALONGEN

Över den ljusa entréns marmorgolv leder en röd matta uppför trappan mot representationssalarna. Väggarna i trappan dekorerades av medaljonger gjorda av J. T. Sergel och visar profiler av kända svenskar från Sergels tid.

På andra våningen ligger den pampiga – och precis som Ingmar Karlsson berättade – trivsamma representationsdelen. Här finns matsal, balsal, bibliotek, ett föredetta gästrum som gjorts om till konferensrum, den Löwenhielmska salongen och Oscar II:s salong samlade runt en oktagonall hall. Det vackra turkiska trägolvet i olika tropiska träslag har renoverats två gånger, men är original från 1870.

Matsalen är inredd i ljusa färger, blekblått och svagt gult. En gustaviansk kristallkrona pryder sin plats över mahognybordet. Carl Malmstenstolar och modernt svenskt konstglas i blått kunde få besökaren att känna sig som på en svensk herrgård, om det inte varit för den öppna spisen och den spännande parketten som skvallrar om att vi är någon helt annanstans. Statens fastighetsverks Carita Kull och Per Målare har formgivit sideboards i mahogny som numera står i matsalen.

I den magnifika balsalen invigdes palatset med en hejdundrande bal 1870. Att föreställa sig det då man står under det förgyllda stuccotaket och på det fantastiska golvet är inte alls svårt. På kortsidorna tronar stora förgyllda speglar ovanför de öppna spisarna i marmor. En enorm matta från Anatolien täcker en stor del av den generösa salen. Numer är det långt mellan balerna men salen används ofta till mer formella tillställningar som seminarier och konferenser.

Det man kallar den Löwenhielmska salongen var ursprungligen tänkt som enbart en passage ut till balkongen, men den breddades något och utgången flankeras nu av två inbjudande fåtöljer i gult och vitt. En hög förgylld spegel på den gula väggen speglar trädgården utanför balkongen. I övrigt är det den tidigare ambassadören och konstnären Carl Gustaf Löwenhielms (ambassadör i Konstantinopel 1824–27) akvareller över Konstantinopel och närbelägna vyer som pryder rummet. En stor samling av Löwenhielms

Löwenhielmska salongen var ursprungligen tänkt enbart som en passage ut mot balkongen. På väggarna hänger den tidigare ambassadören och konstnären Carl Gustaf Löwenhielms akvareller över Konstantinopel och dess omgivningar.

akvareller finns att se på universitetsbiblioteket i Uppsala.

BIBLIOTEKET OCH OSCAR II:S SALONG

Det rum som kallas biblioteket är inte ett rum med dignande bokhyllor utan ett rum i ljusa färger för mer informella mötesformer med en soffa och några fätöljer under en kristallkrona.

I Oscar II:s salong är möblemanget gustavianskt. På väggarna hänger porträtt av kungen, ett traditionellt gjort av Edward Perséus och ett mer modernt av konstnären Ulf Gripenholm. Oscar II bodde på den svenska ambassaden under en tid 1885 för att vara i närheten av sin son prins Carl som hade insjuknat i tyfus under en resa. Han intresserade sig sedan mycket för orientaliska studier.

På tredje våningen bor generalkonsuln och hans familj. I dag är det den enda våning som har fri utsikt över Bosporen eftersom staden vuxit också på höjden

sedan 1870. Ingmar Karlsson som bott i många stora och spännande städer under sin långa diplomatkarriär öser lovord över sin nuvarande hemstad.

– Det finns inte större livskvalitet än här, säger Ingmar Karlsson. Istanbul är vad Europas övriga storstäder kommer att vara i morgon. Det är en blandning av öst och väst, med ett oerhört dynamiskt kulturliv. Det finns bara en annan stad i världen som kan jämföras med Istanbul och det är New York, men Istanbul är vackrare.

ETT VERKLIGT FAVORITOBJEKT

Om SFV som hyresvärd har Ingmar Karlsson både positiva och negativa åsikter. Det nuvarande anbudsförfarandet tycker han är för kostnadsstyrt. Att ta den billigaste entreprenören kan bli dyrt i längden konstaterar han och citerar det turkiska ordspråket «Så rik är jag inte att jag har råd att köpa billigt». Kontakten med sina

förvaltare däremot har han mycket gott att säga om.

Förvaltaren på Statens fastighetsverk Helen Axelsson tycker att palatset i Istanbul är en av hennes mest spännande fastigheter och har ett alldeles fantastiskt läge i staden.

– Man lär sig enormt mycket genom att arbeta med en sådan här gammal, speciell plats. Men det är inte alltid enkelt för visst är det så att det alltid händer något i gamla hus. Sedan är det ju så att man i olika länder har olika syn på hur saker och ting ska göras, men det problemet möter vi hela tiden i de flesta länder där vi arbetar.

Den tidigare förvaltaren Bengt Krantz menar att palatset i Istanbul har varit ett verkligt favoritobjekt. Han var med om många stora renoveringar som Statens fastighetsverk gjorde under hans tid där från början av 1990-talet till 2004.

– Det var bland annat en stor fasadrenovering som utfördes med stöd av ett vårdprogram, vi bytte dessutom ut takteget och gick över till kopparplåt. Sedan har det många gånger varit på gång med ett nytt viseringskansli, men det arbetet har inte kommit igång ännu. Det har varit intensiva och mycket intressanta byggen och många generalkonsuler och chefer på forskningsinstitutet har varit mycket intresserade av fastighetsfrågor.

Genom århundradena har det funnits många spekulanter på den vackra och väl belägna tomten. År 1984 bestämde det turkiska kultur- och turistministeriet att det svenska palatset är ett kulturminne av historisk betydelse. Samtidigt avvisade de ett hotellbygge på tomten.

Att det här är en byggnad som både svenskar och turkar vill bevara verkar det inte vara någon tvekan om. I en värld där öst och väst måste våga närma sig varandra kommer platsen inte att bli mindre viktig de kommande decennierna. Vårdar vi denna pärla på rätt sätt kommer den säkert att fortsätta vara en viktig historisk plats, med en historia som stöder och inspirerar och en geografisk belägenhet som knappast kan vara mer spännande. Våra skilda historier förenas på tröskeln till orienten. **KV**

Läs mer:

The Swedish Palace in Istanbul av

Sture Theolin – Istanbul 2000

Svenska palatset i Konstantinopel av

B. O. H. Johansson - Stockholm

1968

